

Jorma Miettinen

Lausunto Merja Hurrin liseniaattityöstä "Kulttuuriolosasto", tammikuu 1984

Valtiotieteellisen tiedekunnan määräämänä tarkastajana esitän kunnioittavasti lausuntonani valt.kand. Merja Hurrin liseniaattitutkielmasta "Kulttuuriolosasto. Neljän puoluelehden ja yhden sitoutumattoman päivälehdän kulttuuriolosastojen sisältö ja kehitys" seuraavaa:

VTK Hurrin tutkielman tarkoitus on kartoittaa kulttuuriolosastojen sisältöä ja kehitystä maamme neljän suurimman puolueen pää-äänenkannattajissa ja yhdessä sitoutumattomassa päivälehdessä. Tekijä pyrkii selvittämään kulttuuriolosastojen määrällistä ja laadullista kehitystä neljänä poikkileikkausajankohtana, vuosina 1950, 1960, 1970 ja 1980.

Tutkielmassa ensimmäisessä luvussa tekijä asettelee tutkimukselle lähtökohtia, tarkastelee analyysimenetelmiä, käsitteistöä, kulttuuriolosastoa journalistisena ilmiönä, aiempaa tutkimusta sekä esittelee tutkimuksessa käytettäviä erittelyn ja aineiston perusteita. Toisessa luvussa lähdetään heti tarkastelemaan saatuja tuloksia. Kulttuurin ja eri taidelajien osuus tutkimuksessa mukana olevissa lehdissä, lehtien kulttuurikäsityksen sisältö ja tarkasteluajanjaksona tapahtuneet muutokset tulevat siinä esille. Kolmannessa luvussa kulttuurikäsityksen sisältöä syvennetään. Tarkastellaan mm. lehtien etusivuilla ja kulttuuriolosastoissa julkaistujen kulttuuriolosastojen juttujen eroja, eri lehtien julkaisemien aineistojen päällekkäisyyttä, sukupuoliroolin vaikutuksia sekä kulttuuriolosastojen kirjoitusten luottavuutta. Neljännessä luvussa pyritään kulttuuriarvosteluja erittelemällä syventämään lehtien ideologisesta taustasta johtuvia eroja. Viidennessä luvussa selvitetään kilpailutekijöiden sekä ilmoitus-tilan vaikutuksia kirjoittelun määrään ja laatuun. Kuudennessa luvussa tekijä arvioi tutkielmansa otoksen edustavuutta, luokituksen reliabiliteettia ja validiteettia. Seitsemännessä luvussa esitetään

johtopäätökset.

Yleisarvio

VTK Hurrin työ on historiallinen tiedotusopin laitoksen tutkielmien joukossa. Onhan se ensimmäinen alusta alkaen laitoksella opiskelleen tämätasoinen opinnäyte. Se on esimerkillinen myös siinä mielessä, että Hurri on päätoimensa ohella saattanut työnsä päätökseen. Itse työ puolestaan valmistui nopeasti, sen tekeminen kesti kevästä 1982 marraskuuhun 1983.

Tutkielmassaan hän on tehnyt laajan työn. Työ perustuu kaikkiaan tuhannessa (1000) sanomalehden numerossa julkaistujen kulttuuriolosastojen juttujen sisällön erittelyyn. Erityisen hän on tehnyt itse, luokitusten luotettavuuden tarkistuksessa on käytetty apuvoimaa.

Jos tutkielmasta pitäisi mainita jokin asia, mikä siinä on parasta, mainitsisin sellaiseksi aiheen rajaamisen varsin selväpiirteiseen, konkreettiseen ja sellaisena kiintoisaan kohteeseen (sanomalehtien kulttuuriolosastoihin kirjoituksiin) sekä tämän aiheen käsittelyn tarpeeksi pitkällä aikajänteellä (1950...1980). Monien tiedotusopillisten tutkimusten puute on juuri aikaperspektiivin lyhyys.

Jos tutkielmasta taas pitäisi kirjata pahin puute tai heikkous, on se käsittääkseni tutkielmasta läpikotaisin vaivaava tarkastelun **ulkokohtaisuus**, jonka takia tutkielman aineistosta ei pystytä saamaan tarpeeksi irti. Tutkielmasta jättää monista tarkastelulokkeista huolimatta ajanjakson kulttuurikirjoitusten sisällön kovin ylimalkaisen tarkastelun varaan. Tästä myös johtuu, ettei lehtien väliltä pystytä löytämään kovinkaan paljoa erilaisuutta, myöskään kehityspiirteitä kulttuuriolosastoissa ei analyysi paljasta.

Tämä puute jää lukijaa vaivaamaan, koska em. kehityspiirteet olisivat olleet tutkijan ulottuvilla, hänellä analysoitavana olleessa aineistossaan. Analyysista puuttuivat kuitenkin sellaiset välineet, erittelyä syventävät (ei laajentavat) muuttajat.

Yksityiskohtainen arviointi

Ensimmäistä lukua (57 sivua) voidaan pitää tutkielman teoreettisena osana. Tekijä ei omaksu mitään muualla raken-

nettua teoriaa, mallia tai viitteistöä lähtökohdaksi, eikä sellainen olisi ollut mahdollistakaan. Sen sijaan hän rakentaa tutkielmansa teoriaperustan itsenäisesti.

Tutkielman lähtökohdat nivelletään näppärästi Suomessa käytyyn kulttuuri-keskusteluun ja sen kritiikkiin. Käsitteet määritellään kyllä paikoitellen kovin mekanistisesti, kuten esim. kulttuurin käsite (s. 11), jolla "...tarkoitetaan niitä aihepiirejä, joista sanomalehtien kulttuuriolosuhteissa kirjoitetaan". Toisaalta taas käsitteiden määrittelyssä käytetään tarpeetonta verbaaliakrobatiaa, kuten esim. (s. 44) monisanaisesti määritellyllä esteettisellä osakulttuurilla tarkoitetaan suunnilleen samaa kuin alan ammattilaisten kulttuuria koskevat arvot ja normit.

Kulttuuriolosuhteiden synnyn tarkastelussa eri lehtien osaksi tullut esittely syvyys vaihtelee huomattavasti. Sitä paitsi olisi ollut kiinnostavaa tietää, millaista oli kulttuurijournalismi osastojen syntymisen alkuvaiheissa. Nyt tekijä tyytyy luettelemaan perustamisajankohtia sekä kuvaamaan, millaisten vinjettien alla kulttuurikirjoitukset julkaistiin.

Alan aiempaa tutkimusta tarkastellessaan tekijä tiivistää verraten onnistuneesti kuvaa kulttuurin asemasta lehdissä sekä yleisön kulttuuriaineistoja kohtaan tuntemasta kiinnostuksesta. Puutteena pidän sitä, että tekijä jättää ulkomaista tutkimusta koskevan tarkastelun kokonaan tekemättä.

Tekijä toteaa, että lehden ideologialla sisällöllä on kyllä vaikutusta lehden kulttuuriolosuhteissa julkaisemiin kirjoituksiin, mutta kulttuuriolosuhteet koetaan jollakin tavoin erillisiksi ja lehden muusta ideologisesta linjasta poikkeaviksi. Tästä hän ei kyllä esitä mitään todisteita, vaan kyseessä on hänen oma arvionsa. Itse tutkimukselle on sitten suorastaan kohtalokasta, että nämä pohdiskelut eivät jatku ja konkretisoidu operationaaliseksi mittareiksi.

Kulttuuri jakautuu tekijän erittelyssä perinne-, taide- ja populaarikulttuuriin, joiden kunkin välittymisestä hän esittää teoreettisen mallin. Oletuksen mukaan taidekulttuuri tarvitsee joukkoviestimiä kulttuurin välittämiseen huomattavasti enemmän kuin pääasiassa suullisena traditionaalisena välittynä perinnekulttuuri. Nämä erittelyt ja oletukset tulevat sitten tulostarkastelussa uudelleen esille.

Luvun lopussa esitellään tutkimuksessa käytettävät muuttujat, oletukset sekä aineiston hankinta ja valintaperusteet.

Asioiden esitysjärjestyksestä (ensin muuttujat ja sitten oletukset) voisi päätellä, että kehitellyt muuttujat ovat ohjanneet tehtyjä oletuksia, eikä päinvastoin. Tästä on saattanut aiheutua ongelmia oletuksien muotoilulle. Lehtien poliittisen kannan ei oleellisesti oleteta vaikuttavan siihen, mitä aiheita ne painottavat kulttuuriolosuhteissa (s. 54). Luontevampaa olisi tehdä oletus lehtien välisistä eroista, joihin kuitenkin voidaan päästä käsiksi vain kirjoitusten syvällisen analyysin avulla. Tähän tutkimuksessa ei sitten lainkaan päästy.

Kolmessa seuraavassa luvussa (45 + 70 + 37 sivua) esitellään tutkimuksen tulokset. Työ on kovin taulukkoivoittainen: toisessa luvussa taulukoita on 40, kolmannessa 38 ja neljännessä 19. Niinpä työ monine numeroineen ja taulukoineen on varsin raskasta luettavaa. Taulukoita selostettaessa käytetään runsaasti numeroaineistoa hyväksi. Toisaalta tulosten perusteella tapahtuvaa pohdiskelua - vastausta kysymykseen: tässä tulokset, mitä sitten? - saa useista kappaleista turhaan etsiä. Monet kappaleet jopa päättyvät taulukkoon (esim. s. 61, 78, 81, 83, 95), jos kohta vastapainoksi toiset kappaleet alkavat taulukolla (esim. s. 95, 98). Taulukoita on myös tekstissä tarpeettomasti (esim. s. 82), jossa sama asia on eritelty ensin lehtikohtaisesti ja sitten jaottelulla: sosialistiset lehdet, Helsingin Sanomat, ei-socialistiset lehdet.

Tulosten mukaan kulttuuriolosuhteissa vallitsevin kirjoitustyyppi on uutiskirjoitukset (59 %), toiseksi vallitsevin kulttuuriarvostelut (26 %) ja kolmanneksi vallitsevin mielipidekirjoitukset (4 %). Huomiota tuloksissa herättää vuoden 1960 luontevasta kehityskulusta poikkeavat luvut (s. 95), joita tekijä ei lainkaan pohdi. Poikkeamissa on kysymys luokittellemattomien kirjoitusten osuuden kasvusta sekä vastaavasti muiden osuuden pudotuksesta. Sama asia toistuu vuoden 1960 kohdalla muissakin erittelyissä. Tämä panee epäilemään luokittelun reliabiliteettia, joka osoittautuikin (s. 240) yllättävän alhaiseksi (71.4 %) juuri vuoden 1960 aineiston luokittelussa. Sen sijaan muiden vuosien osalla luokittelun luotettavuus on normaalin hyväksyt-

tävyysrajan (80 %) yläpuolella.

Tekijä hämmästelee myös lehtien kulttuuriosastojen paikallaanpysyvyyttä, jähmeätä staattisuutta, joka tulosten mukaan on vallinnut vuosien 1950 ja 1980 välillä. Yllättävimpänä tekijä pitää tulosta, että kulttuuriosastoissa ei tapahtunut näkyvää muutosta edes vuonna 1970, jolloin maassa käytiin vilkasta kulttuurikeskustelua. Tekijä huomauttaa, että kyse saattaa olla harhasta ja vierittää syytä käyttämänsä kvantitatiivisen sisällönerittelymenetelmän päälle. Menetelmä on kuitenkin apuväline, joka ottaa huomioon juuri sellaisia erittelyperusteita kuin tutkija pitää tarpeellisena. Nyt valitettavasti käytetyt erittelyvälineet eivät riitä erojen paljastamiseen.

Lehtien kulttuuriosastojen samankaltaisuutta tutkimuksessa tarkastellaan laskemalla samanaiheisten kirjoitusten määriä. Tämä on kuitenkin riittämätön lähtökohta. Samasta aiheesta lehdet voivat kirjoittaa aivan eri tavoin. Samaksi aiheeksi on luokiteltu esim. kaikkien lehtien julkaisema Anton Tshehovin syntymän 100-vuotispäivään liittyvä juttu. Otsikoiden perusteella (s. 118) käy kuitenkin ilmi, että jutussaan - Kansan Uutiset käsittelee Tshehovin draamarunoutta ja sen ongelmia, - Sosialidemokraatti korostaa Tshehovin rohkeaa otetta, - Helsingin Sanomat taas ylistää hänen novelliensa mestarillisuutta, - Suomenmaa tarkastelee näytelmiä maailman teattereissa, - Uusi Suomi pohtii Tshehovin työn vaikutuksia jälkimaailmaan.

Niinpä päätelmä poliittisen linjan vaikutusettomuudesta lehtien aihevalintaan (s. 115) on sinänsä oikea, mutta ei kerro mitään lehtien todellisesta sisällöstä. Vain suurin varauksin voi hyväksyä myös sen päätelmän (s. 125), että yhteisten aihevalintojen perusteella voisi lehdillä päätellä olevan olemassa yhteisiä arvoja, koska se mitä aiheesta sanotaan poikkeaa. Tässä - samoin kuin muullakin tulostarkastelussa - olisi ollut välttämätöntä käyttää laajasti esimerkkejä julkaistuista jutuista. Niiden perusteella olisi voitu tehdä joitakin päätelmiä lehtien välisistä sisällöllisistä eroista.

Tekijä toteaa (s. 113), ettei ole olemassa vertailukelpoista tietoa muiden aihepiirien päällekkäisestä lehtikirjoitte-

lusta. Kuitenkin esim. Åbergin tutkimuksessa (vuodelta 1975) kerrotaan varsin yksityiskohtaisesti taloudellisten uutisten päällekkäisyydestä.

Yhden mahdollisen syyn kulttuuriosastojen niukkaankin suosioon tutkimus tuo esille: kulttuuriosastoissa vakavan musiikin osuus on 87 %, mutta radion kuuntelussa vain 7 % ja äänilevymyynnissä 15 %. Kevyen musiikin osuus sen sijaan on kulttuuriosastoissa vain 9 %, mutta 85 % äänilevyyden myynnissä ja 93 % radion kuuntelussa. Tutkimuksen päätelmä on, että kulttuuriosasto palvelee hyvin taidemusiikin kuuntelijoita ja konserteissa kävijöitä, muttei nimekkään populaari- ja perinnumusiikin ystäviä (s. 135). Tulokset antavat hyvän lähtökohdan laajalle ja perusteelliselle lehtien kirjoitusvalintojen, toimituspolitiikan tarkastelulle. Sen suuntaamistarpeen pohdiskelu jää kuitenkin varsin ylimalkaiseksi.

Lehtien kulttuuriarvostelujen analyysi on tutkimuksen empiirisen osan toinen keskeinen alue. Kulttuuriarvosteluja erittelemällä tekijä pyrki selvittämään lehtien välisiä eroja. Yhteiskunnallisten näkemuserojen uskottiin tulevan esiin, kun arvostelut jaettiin yksilö-, taide- ja yhteiskuntakeskeisiin arvosteluihin. Mutta sanottavia eroja ei paljastunut. Eikä tekijä salaa pettymystään (s. 185): kuvitelma (erojen löytymisestä) osoitautui vääräksi. Kyse on tässäkin siitä, että mittari on luonteeltaan tekninen ja jättää ottamatta huomioon yhteiskunnalliset tai ideologiset seikat (joista eroja varsinaisesti pyrittiin etsimään!). Valitettavasti melkoinen analyysityö valui käytännössä lähes kokonaan hukkaan.

Tutkielman viides luku käsittelee kulttuuriaineistojen julkaisemisen riippuvuutta ilmoituksista. Näistä tarjotaan oppikirjatietoa, joka ei sanottavasti vie tutkielmaa eteenpäin. Koko asian olisi voinut kuitata tiiviillä jaksolla. Sitä paitsi tiedot tutkimuslehtien sivumäärien ja ilmoittelun kehittymisestä (s. 218-220) poikkeavat esim. VTT:n graafisen laboratorion julkaisemista ilmoitusvolyymin sekä sivumäärän indeksiluvuista. Myös ilmoitustilan pienentymistä osoittava tulos (s. 220) on arkihavaintojenkin tasolla uskomaton, ainakin Helsingin Sanomien osalta.

Tutkimuksen näyte (kuudes luku) on hyvinkin riittävä. Luokittelu on myös reliabiliteettikertoimen mukaan tehty luotettavasti, paitsi vuoden 1960 aineiston osalta.

Johtopäätöksissä tekijä joutuu toteamaan itsekin analyysitasonsa riittämättömyyden. Erot eri poliittisia suuntia edustavien lehtien välillä ovat pienet (s. 248). Eroja on, "...mutta ne ovat pieniä, korkeintaan muutaman prosenttiyksikön suuruisia". Mitään todella merkittäviä poikkeamia ei yksikään tutkituista lehdistä tee mihinkään suuntaan (s. 250). Tämä koskee kuitenkin vain kirjoitusten ulkoisia painotuksia (s. 251).

Johtopäätökset ovat luontevia. Kuitenkin yksi johtopäätös ontuu: "jos kaikki suomalaiset omakohtaisesti harrastaisivat kulttuuria..., on kyseenalaista, mihin enää tarvittaisiin kulttuuriosastoja" (s. 254). Tilanne lienee täsmälleen päinvastainen. Miksi muuten metsästäjät lukevat erämieslehteä, miksi käsityö- tai keittiötaidoista kertovat lehdet menestyvät. Juuri siksi, että tämän alan harrastajia on runsaasti ja harrastajat lukevat niitä.

Puutteita

Puuttumatta enää analyysissa käytettyjen välineiden ylimalkaisuuteen totean muutamia puutteita työstä:

Yksi vakavammista puutteista on kuvan tarkastelun unohtaminen kokonaan tutkielman ulkopuolelle. Tämä on tehty ilmeisen huomaamatta. Kuvaa ei nimittäin missään kohden tietoisesti rajata tutkimusotsikon "Kulttuuriosasto" ulkopuolelle.

Tutkimuksen lähtökohtiin olisi ollut perusteltua sijoittaa tarkastelu **ulkomaisista** lehtien kulttuuriaineistoja koskevista tutkimuksista. Edelleen lähtökohdista puuttuu **kulttuurijournalismin** tarkastelu, jonka avulla olisi voitu saada esille keskeisiä sisältöpiirteitä kirjoittelusta.

Johtopäätöksissä olisi tekijältä odotanut suosituksia lehtien kulttuuritoimittajille tai lehdentekijöille yleisemmin. Niin ikään johtopäätöksistä puuttuvat kaikki **teoreettiset** päätelmät samoin kuin tutkimusasetelmasta saadut **metodologiset** kokemukset, joista olisi hyötyä seuraaville tutkijoille.

Loppuarviointi

Edellä esitetty kritiikki saattaa tuntua ankaralta, sellaiseksi se on opetusmielessä tarkoitettukin. Kyseessä on kuitenkin tyypillinen välitutkinnon opinnäyte siihen kuuluvine ongelmineen. Monista puutteista ja ylimalkaisuuksista huolimatta VTK Merja Hurrin työ osoittaa valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-oppaassa vaadittua kykyä itsenäisesti ja kriittisesti soveltaa alan tieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Tätä osoittaa ennen muuta itsenäinen tutkimusasetelman ja mittareiden kehittäminen, aineiston hankinta, jäsentely ja analysointi. Työ on sellaisenaan hyvää suomen kieltä sekä sen eteneminen sän- tillistä ja johdonmukaista. Katson voivani suositella tiedekunnalle työn hyväksymistä valtiotieteen lisensiaatin tutkintoon kuuluvana opinnäytteenä arvosanalla **non sine laude approbatur**.

Pertti Tiuhonen

Lausunto Merja Hurrin lisensiaattityöstä "Kulttuuriosasto", tammikuu 1984

Valtiotieteellisen tiedekunnan tarkastajana esitän lausuntonani valt.kand. Merja Hurrin lisensiaattitutkielmasta "Kulttuuriosasto. Neljän puoluelehden ja yhden sitoutumattoman päivälehdän kulttuuriosastojen sisältö ja kehitys" kunnioittavasti seuraavaa:

Hurri pyrkii kartoittamaan tutkielmassaan Kansan Uutisten (aiemmin Vapaa Sana), Suomen Sosialidemokraatin, Helsingin Sanomien, Suomenmaan (aiemmin Maakansa) ja Uuden Suomen kulttuuriosastojen sisältöä vuosina 1950, 1960, 1970 ja 1980. Huomiota kiinnitetään hyvin moniin sisältöpiirteisiin kuten kulttuuriaineiston osuuteen, taidelajien osuuteen, kulttuurikäsitteisiin, kulttuuriarvosteluihin ja kulttuuriarvostelujen luettavuuteen. Tutkielmassa vertaillaan toisiinsa paitsi ajankohtia myös lehtiä. Lehtien välisiä sisältöeroja tarkastellaan paitsi em. sisältötekijöiden myös täsmällisempien eri aihevalintoja koskevien tietojen avulla. Tutkielmassa on pyritty selvittämään myös kilpailutekijöiden ja ilmoitustilan vaikutusta kulttuuri-